

SỰ CHỈ ĐẠO CỦA TRUNG ƯƠNG ĐẢNG ĐỐI VỚI PHONG TRÀO CÁCH MẠNG 1930-1931 VÀ XÔ VIẾT NGHỆ - TĨNH

PGS, TS NGUYỄN DANH TIÊN

Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh

Tóm tắt: Phong trào cách mạng 1930-1931, với đỉnh cao lật đổ chính quyền thực dân, phong kiến, thành lập ra chính quyền Xô viết công-nông ở hai tỉnh Nghệ An và Hà Tĩnh, đã khẳng định sự lãnh đạo đúng đắn của Đảng với việc đề ra đường lối chiến lược, sách lược phù hợp và tổ chức chỉ đạo phong trào giải phóng dân tộc của nhân dân Việt Nam. Trong phong trào cách mạng 1930-1931, khối liên minh giai cấp công nhân và nông dân được xây dựng vững mạnh, đoàn kết dưới sự lãnh đạo của Đảng. Đó là điểm nổi bật thể hiện bản chất yêu nước và cách mạng của dân tộc Việt Nam khi có sự lãnh đạo đúng đắn của một Đảng cách mạng chân chính.

Từ khóa: Sự chỉ đạo của Đảng; phong trào cách mạng 1930-1931; Xô viết Nghệ-Tĩnh

1 Mùa Xuân năm 1930, Đảng Cộng sản Việt Nam ra đời. Đây là kết quả của quá trình vận động cách mạng trong hoàn cảnh lịch sử cụ thể, phù hợp với xu thế phát triển của thời đại; là sự kiện có ý nghĩa quyết định đối với toàn bộ tiến trình phát triển của cách mạng Việt Nam. Tuy mới thành lập, nhưng Trung ương Đảng đã có sự chỉ đạo sát sao phong trào cách mạng 1930-1931 và Xô viết Nghệ-Tĩnh. Đề cập đến những đóng góp của phong trào cách mạng 1930-1931 và Xô viết Nghệ-Tĩnh đối với tiến trình phát triển của cách mạng, Chủ tịch Hồ Chí Minh nhận định: “Phong trào tuy thất bại, nhưng nó rèn luyện lực lượng cho cuộc Cách mạng Tháng Tám thắng lợi sau này”¹.

Sau khi ra đời, để có thể đảm đương vai trò lãnh đạo phong trào đấu tranh giành độc lập, Đảng đã phát triển hệ thống tổ chức cũng như các tổ chức quần chúng ở khắp các nhà máy, xí nghiệp, khu mỏ, đồn điền, ở thành phố và các vùng nông thôn trên phạm vi cả nước. Dưới sự lãnh đạo của Đảng, phong trào đấu tranh bùng lên mạnh mẽ khắp Bắc Kỳ, Trung Kỳ và Nam Kỳ.

Ở Bắc Kỳ, đầu năm 1930, dưới sự chỉ đạo trực tiếp của Tỉnh ủy Nam Định, hơn 4.000 công nhân Nhà máy Sợi Nam Định bãi công trong thời gian 3 tuần, từ ngày 25-3 đến ngày 16-4-1930 với những yêu sách: tăng lương, bớt giờ làm, bỏ đánh đập, không được khấu trừ lương... Cuộc bãi công được

tổ chức chặt chẽ, có sự phối hợp, ủng hộ cả vật chất và tinh thần của nông dân trong tỉnh² cũng như của công nhân nhiều nhà máy ở Hà Nội, Hải Phòng, Hải Dương...³. Cuộc bãi công này được coi là cuộc đấu tranh tiêu biểu nhất từ sau khi Đảng Cộng sản Việt Nam được thành lập.

Ở Nam Kỳ, từ ngày 30-1-1930 đến ngày 6-2-1930, dưới sự lãnh đạo của Chi bộ Đông Dương Cộng sản Đảng, công nhân Đồn điền cao su Phú Riềng tổ chức cuộc bãi công có quy mô và tính chất quyết liệt. Trong khi đó, tại thành phố Vinh (Nghệ An), ngày 19-4-1930, công nhân Nhà máy Diêm Bến Thủy đấu tranh đòi tăng lương, giảm giờ làm và cải thiện điều kiện làm việc.

Nhìn chung, những cuộc đấu tranh của công nhân diễn ra mạnh mẽ khắp nơi và trên cơ sở các tầng lớp nhân dân ngày càng hăng hái, tích cực tham gia phong trào đấu tranh, Đảng Cộng sản Việt Nam chủ trương phát động một phong trào cách mạng rộng lớn trong cả nước nhân Ngày Quốc tế Lao động 1-5-1930. Theo đó, tại Nam Kỳ, công nhân và các tầng lớp nhân dân tại nhiều địa phương đã tổ chức mít tinh, biểu tình kỷ niệm Ngày Quốc tế Lao động. Tại Bắc Kỳ, công nhân khu mỏ Hòn Gai bãi công, biểu tình. Ở Hà Nội, ngày 1-5, cờ đỏ búa liềm treo trước cổng Tòa Đốc lý, ga Hàng Cỏ, vườn Bách Thảo... Trong khi đó, tại Trung Kỳ, dưới sự lãnh đạo của các tổ chức đảng địa phương, nhân dân từ Thanh Hóa, Nghệ An, Hà Tĩnh... nổi dậy đấu tranh.

Sáng ngày 1-5-1930, tại Vinh-Bến Thủy (Nghệ An) nổ ra cuộc biểu tình lớn của công nhân và nông dân thành phố. Dưới sự lãnh đạo của Địa bộ phận Trung ương ở Trung Kỳ và Tỉnh ủy Nghệ An, hàng nghìn nông dân các làng Yên Dũng, Lộc Đa, Đức Thịnh... biểu tình kéo vào thành phố Vinh phối hợp với công nhân các nhà máy đấu tranh đòi chính quyền thuộc địa phải thực hiện những yêu sách như đòi tăng lương, bớt giờ làm, giảm thuế... Tại huyện Thanh Chương, nông dân biểu tình, kéo

đến gặp chủ đồn điền yêu cầu trả lại ruộng đất và trâu bò đã chiếm đoạt. Tại trường Tiểu học Pháp-Việt (Thanh Chương), sáng ngày 1-5, học sinh tổ chức mít tinh kỷ niệm Ngày Quốc tế Lao động, sau đó diễu hành thị uy quanh huyện lỵ. Trong khi đó, ở Hà Tĩnh, cờ đỏ được treo trước cửa Tòa sứ (thị xã Hà Tĩnh), trên nóc nhà thờ ở huyện Nghi Xuân, cầu Đò Trai (Đức Thọ), v.v.

Cuộc đấu tranh bùng nổ mạnh mẽ ở Nghệ-Tĩnh trong ngày 1-5-1930 gây tiếng vang mạnh mẽ, cổ vũ tinh thần đấu tranh của quần chúng lao động. Để khích lệ, cổ vũ phong trào, Trung ương Đảng nhấn mạnh: “Thật là một sự thắng lợi lớn lao cho công nông Nghệ-Tĩnh, mà cũng là cho cả toàn thể công nông trong nước nữa”⁴. Nhận xét của Trung ương Đảng vừa là sự cổ vũ phong trào vừa thể hiện sự chỉ đạo sâu sát, kịp thời đối với phong trào cách mạng 1930-1931. Bởi lẽ, sau ngày 1-5-1930, phong trào đấu tranh đã lan rộng ra phạm vi cả nước. Tính chung trong tháng 5-1930, trong toàn quốc, đã nổ ra 21 cuộc đấu tranh ở Bắc Kỳ, 21 cuộc đấu tranh ở Trung Kỳ và 12 cuộc đấu tranh ở Nam Kỳ...

Phong trào đấu tranh mạnh mẽ của quần chúng buộc chính quyền thuộc địa phải thi hành một số chính sách đối với người lao động như: tăng lương, giảm giờ làm, hoãn thuế cho nông dân, trả tự do cho một số người bị bắt trong các cuộc mít tinh, biểu tình. Để duy trì và đẩy mạnh phong trào đấu tranh cách mạng trên cả nước, đặc biệt là ở Nghệ-Tĩnh, đồng thời vạch trần âm mưu, thủ đoạn của thực dân Pháp và tay sai, Trung ương Đảng kêu gọi công nhân, nông dân, binh lính và các tầng lớp nhân dân lao động bị áp bức không vì một số nhượng bộ trước mắt của kẻ thù mà lơ là cảnh giác, phải tiếp tục đứng lên, đoàn kết chặt chẽ, kiên quyết đấu tranh, ủng hộ công-nông Nghệ-Tĩnh. Sự chỉ đạo kịp thời này của Trung ương Đảng làm cho cuộc đấu tranh diễn ra mạnh mẽ, sôi nổi và có sự đoàn kết giữa các lực lượng với nhau hơn.

Từ tháng 6 đến hết năm 1930, phong trào phát triển rầm rộ, đặc biệt là ở Nam Kỳ và Trung Kỳ. Tại Nam Kỳ, công nhân sát cánh cùng nông dân và các tầng lớp nhân dân đấu tranh, giương cao khẩu hiệu ủng hộ công-nông Nghệ-Tĩnh, đưa yêu sách đòi giảm sưu, hoãn thuế... Tại Trung Kỳ, sau tháng 5-1930, phong trào đấu tranh diễn ra liên tục, quyết liệt hơn, nhiều cuộc bãi công, biểu tình có sự phối hợp của công nhân các nhà máy. Ở Nghệ An, công nhân Nhà máy Diêm Bến Thủy đấu tranh liên tục và được công nhân xe lửa Trường Thi, công nhân bốc vác và phu xe thành phố Vinh hưởng ứng, tổ chức lần công, rải truyền đơn, căng biểu ngữ. Điểm cần nhấn mạnh, phong trào đấu tranh của công nhân các nhà máy Vinh-Bến Thủy đã cổ vũ mạnh mẽ khí thế đấu tranh của nông dân. Ngày 1-6, nông dân Thanh Chương biểu tình đòi hoãn thuế, bỏ lệ tuần canh, bỏ thuế hoa lợi. Tiếp đó là các cuộc biểu tình của nông dân huyện Nghi Lộc, Anh Sơn, Nam Đàn, Quỳnh Lưu... Sang tháng 9, phong trào đấu tranh phát triển mạnh mẽ. Ngày 1-9, tại huyện Thanh Chương diễn ra cuộc biểu tình quy mô lớn. Sau cuộc biểu tình, chính quyền thực dân ở các làng, xã trong huyện bị tan rã. Các Ban Chấp hành Nông hội đỏ đứng ra nắm quyền cai quản nông thôn. Chính quyền Xô viết trong huyện được thành lập. Có thể khẳng định, cuộc biểu tình ngày 1-9 ở Thanh Chương được coi là mốc mở đầu đánh dấu sự ra đời của chính quyền Xô viết ở Nghệ-Tĩnh. Trước những diễn biến mới của phong trào cách mạng 1930-1931 và Xô viết Nghệ-Tĩnh,

Dưới sự lãnh đạo của Đảng, phong trào cách mạng 1930-1931 đã diễn ra sôi nổi ở nhiều địa phương, trong đó đỉnh cao là Xô viết Nghệ-Tĩnh. 90 năm đã trôi qua, khí phách và tinh thần Xô viết vẫn trường tồn cùng lịch sử dân tộc với truyền thống đoàn kết, kiên cường của nhân dân Việt Nam. Phong trào cách mạng 1930-1931 và Xô viết Nghệ-Tĩnh đã để lại nhiều bài học, kinh nghiệm có giá trị trong sự nghiệp giải phóng dân tộc cũng như trong công cuộc đổi mới hiện nay.

Trung ương Đảng khẳng định: “Cuộc đấu tranh quyết liệt của dân cày và công nhân Nghệ An... mở ra một kỷ nguyên mới, kỷ nguyên đấu tranh để xóa bỏ các giai cấp, kỷ nguyên đấu tranh chống chủ nghĩa đế quốc, chủ nghĩa tư bản, thói bạo ngược của bọn cường hào và quan lại”⁵.

Sau khi nhận được báo cáo của Địa bộ phận Trung ương ở Trung Kỳ về diễn biến tình hình ở Nghệ-Tĩnh, Trung ương Đảng chỉ thị cho các cấp ủy đảng ở Nghệ-Tĩnh: “duy trì kiên cố

ảnh hưởng của Đảng, của Xôviết trong quần chúng để đến khi thất bại thì ý nghĩa Xôviết ăn sâu vào trong óc quần chúng và lực lượng của Đảng và nông hội vẫn duy trì”⁶. Trung ương Đảng chỉ dẫn: “Những chỗ đã lập Xôviết rồi phải huấn chỉnh cho chu đáo, làm sao cho hạng cố, bản, trung nông hết sức ủng hộ Xôviết và cho Xôviết là chính quyền của mình mới được. Mỗi việc trong làng đều lấy danh nghĩa Xôviết chớ không bao giờ lấy danh nghĩa đảng hay nông hội.

Khi quân đội của đế quốc đến thì không nên kéo cả dân chúng tay không ra xung đột. Xôviết tạm thời giải tán, khi nó đi rồi thì lập lại”⁷. Thực hiện sự chỉ đạo của Trung ương Đảng, Địa bộ phận Trung ương ở Trung Kỳ đã hướng dẫn các cấp bộ đảng ở Nghệ An, Hà Tĩnh củng cố các Xô viết, xây dựng kế hoạch tổ chức biểu tình, đồng thời chuẩn bị các điều kiện rút vào hoạt động bí mật khi bị thực dân Pháp khủng bố.

Hoảng sợ trước phong trào đấu tranh của công nông Nghệ-Tĩnh, thực dân Pháp đã dùng mọi biện

pháp để khủng bố. Cùng với đó, thực dân Pháp và tay sai còn mở chiến dịch chiêu hàng, cưỡng bức đầu thú, phát thè quy thuận. Thủ đoạn thâm độc này vừa tạo điều kiện cho bọn cường hào, địa chủ phản động ngóc đầu dậy, vừa đánh vào tâm lý mệt mỏi của một số quần chúng nhằm chia rẽ lực lượng cách mạng, cô lập Đảng và tiêu diệt phong trào.

Tại Nghệ-Tĩnh, chúng đưa những tên thực dân đầu sỏ và tay sai khét tiếng tàn bạo như Toàn quyền Patxkiê, Khâm sứ Trung Kỳ Lophôn; những tên tay sai như: Nguyễn Hữu Bài, Nguyễn Khoa Kỳ... tới Nghệ-Tĩnh để xem xét và vạch kế hoạch đàn áp. Một chương trình bình định Nghệ-Tĩnh về quân sự, chính trị, văn hóa được lập tức thi hành. Nhiều đơn vị lính khố xanh, lính lê dương được điều đến Nghệ-Tĩnh. Lệnh thiết quân luật được ban bố. Chúng mở nhiều chiến dịch chiêu hàng, cưỡng bức bắt nhân dân nhận thè “quy thuận”, “rước cờ vàng”. Chúng ráo riết săn lùng những người cộng sản, xuất bản sách báo nói xấu CNCS, Liên Xô và Đảng Cộng sản Đông Dương. Trước tình hình đó, Trung ương Đảng Cộng sản ra “Thông báo về việc đối phó chính sách tàn sát quần chúng”, trong đó nêu rõ: “Nếu bây giờ phong trào tranh đấu giảm đi, nếu quần chúng tỏ ý non nớt, nếu các nơi khác không hưởng ứng, thì đ. q sẽ thắng tay trị”⁸. Trước tình hình đó, Trung ương Đảng nhấn mạnh: “việc khẩn cấp của Đảng bây giờ phải tổ chức ngay các cuộc tranh đấu khác để ngừng tay tàn ác của đ. q. Tranh đấu mà hết là chết cho Đảng; cho quần chúng tranh đấu bây giờ đấu phải hy sinh một ít người còn hơn là để đ. q (đ. q: đế quốc-TG) tàn sát quần chúng”⁹.

Nhân ngày chống chiến tranh đế quốc (1-8-1930), Trung ương Đảng hiệu triệu cả nước bảo vệ Nghệ-Tĩnh đó: “phải hết sức bênh vực Nghệ An đó, mở rộng phong trào thị uy biểu tình phản kháng lại thủ đoạn gian ác của đế quốc chủ nghĩa. Tính mệnh anh em chị em dân cày Nghệ Tĩnh bây giờ là tùy ở sức hưởng ứng bảo hộ của toàn thể công nông

cả xứ-trách nhiệm tất cả đảng viên khắp mọi nơi là phải làm cho hết bốn phận đế bênh vực lấy sự tranh đấu của nông dân Nghệ-Tĩnh - vận động quần chúng đại khái theo khẩu hiệu.

Phản đối đế quốc chủ nghĩa thăm sát nông dân Nghệ -Tĩnh

*Công nông binh liên hiệp lại ủng hộ Nghệ-Tĩnh đở*¹⁰.

Ngày 3-1-1931, Ban Thường vụ Trung ương Đảng Cộng sản Đông Dương gửi thông báo cho các xứ ủy về việc chống chính sách khủng bố trắng. Thông báo nhắc nhở các xứ ủy phải tăng cường lãnh đạo quần chúng đấu tranh, sử dụng những hình thức đấu tranh thích hợp như kết hợp đấu tranh chính trị với đấu tranh kinh tế, đòi những quyền lợi hàng ngày, kết hợp bí mật với hợp pháp để tránh thiệt hại tính mạng cho quần chúng, thực hiện tuyên truyền cổ động để quần chúng ủng hộ Xô viết. Trung ương góp ý cho các xứ ủy cách thức tổ chức đấu tranh như: cách tổ chức biểu tình, diễn thuyết, tịch ký và phân phát ruộng đất cho nông dân. Trung ương cũng yêu cầu các xứ ủy tăng cường công tác tổ chức tự vệ vũ trang nhằm đối phó với âm mưu khủng bố trắng. Tiếp đó, ngày 20-3-1931, Ban Thường vụ Trung ương Đảng ra Chi thị “Về vấn đề chinh đốn Nông hội đở”. Trong phong trào Xô viết Nghệ-Tĩnh, tổ chức Nông hội đở phát triển mạnh ở một số địa phương, trở thành nòng cốt cho phong trào đấu tranh của nông dân, nhưng trong quá trình phát triển, Nông hội đở ở một số nơi đã biểu hiện sai lầm hữu khuynh, có nguy cơ dễ tăng lớp phú nông lũng đoạn. Chi thị nhắc nhở cấp ủy địa phương quán triệt chủ trương cùng cố khối bản cổ nông, đoàn kết với trung nông, bảo đảm quyền lãnh đạo của giai cấp vô sản.

2 Đến cuối năm 1931, cao trào 1930-1931 thoái trào. Tuy nhiên, phong trào cách mạng 1930-1931 với đỉnh cao là Xô viết Nghệ-Tĩnh có ý nghĩa lịch sử to lớn. Thành quả lớn nhất là đã khẳng định trong thực tế quyền lãnh đạo và

năng lực lãnh đạo cách mạng của giai cấp công nhân thông qua chính Đảng tiên phong của mình, đoàn kết với các tầng lớp nhân dân yêu nước có đủ khả năng lật đổ nền thống trị của đế quốc, phong kiến tay sai, giải phóng dân tộc, đem lại tự do hạnh phúc cho nhân dân.

Như vậy, vừa mới ra đời, Đảng đã phát động ngay được phong trào cách mạng 1930-1931, đỉnh cao là Xô viết Nghệ-Tĩnh. Phong trào đã thu hút đông đảo quần chúng công nông cả nước đấu tranh chống ách thống trị của đế quốc, phong kiến. Phong trào đã chứng tỏ một lần nữa tinh thần yêu nước, ý chí quật cường của nhân dân ta, nhất là khi đường lối cứu nước phù hợp với ước vọng sâu xa của nhân dân về dân tộc và dân chủ. Phong trào cách mạng 1930-1931, với đỉnh cao là việc lật đổ chính quyền thực dân, phong kiến, thành lập ra chính quyền Xô viết công-nông ở hai tỉnh Nghệ An và Hà Tĩnh đã khẳng định dứt khoát vai trò của Đảng trong việc đề ra đường lối chiến lược, sách lược phù hợp và lãnh đạo phong trào giải phóng dân tộc của nhân dân Việt Nam. Phong trào cách mạng 1930-1931 đã xây dựng được khối liên minh giai cấp công nhân và nông dân. Lần đầu tiên công-nông Việt Nam đoàn kết với nhau dưới sự lãnh đạo của Đảng, tin tưởng vào năng lực của mình. Do đó, khẳng định quyền lãnh đạo của Đảng, xây dựng khối liên minh công-nông là hai thắng lợi to lớn nhất, có ý nghĩa quan trọng nhất của phong trào cách mạng 1930-1931 và Xô viết Nghệ-Tĩnh.

Trong “pho lịch sử bằng vàng” của Đảng Cộng sản Việt Nam, phong trào cách mạng 1930-1931 và Xô viết Nghệ-Tĩnh là những trang mở đầu chói lọi. Đánh giá về vị trí, vai trò của phong trào cách mạng 1930-1931 đối với sự nghiệp cách mạng của dân tộc, đồng chí Lê Duẩn khẳng định: Phong trào “là bước thắng lợi đầu tiên có ý nghĩa quyết định đối với toàn bộ tiến trình phát triển về sau của cách mạng..., không

có những trận chiến đấu giai cấp rung trời chuyển đất những năm 1930-1931, trong đó, công nông đã vùng ra nghị lực phi thường của mình, thì không thể có cao trào trong những năm 1936-1939”¹¹. Đồng chí Trường Chinh nhấn mạnh rằng: “Thắng lợi lớn nhất của Đảng ta trong cao trào cách mạng năm 1930-1931 là Đảng đã thực hiện được khối liên minh công nông, do đó đã giành được quyền lãnh đạo cho giai cấp công nhân”¹².

Chín mươi năm đã trôi qua (1930-2020), nhưng sự chỉ đạo của Trung ương Đảng đối với phong trào cách mạng 1930-1931 và Xô viết Nghệ-Tĩnh vẫn là dấu ấn sâu đậm trong tiến trình cách mạng của Đảng và dân tộc. Những bài học đúc kết được từ quá trình lãnh đạo, chỉ đạo phong trào 1930-1931 và Xô viết Nghệ-Tĩnh có ý nghĩa lý luận và thực tiễn sâu sắc, cần được chất lọc, vận dụng trong lãnh đạo xây dựng, phát triển và bảo vệ đất nước thời kỳ mới; xây dựng thành công một nước Việt Nam dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh, vươn lên sánh vai với các cường quốc năm châu như sinh thời Chủ tịch Hồ Chí Minh mong đợi.

1. *Hồ Chí Minh Toàn tập*, Nxb CTQG, H, 2011, T. 12, tr. 408

2. Một số xã các huyện Xuân Trường, Ý Yên, Nghĩa Hưng...

3. Xem *Lịch sử Đảng bộ Nhà máy Liên hợp Dệt Nam Định 1930-1977*, Đảng ủy Nhà máy Liên hợp Dệt Nam Định xuất bản, 1980, tr. 81

4, 5, 6, 7, 8, 9, 10. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đảng Toàn tập*, Nxb CTQG, H, 1998, T. 2, tr. 58, 62, 83, 84, 215, 215, 56

11. Lê Duẩn: *Dưới lá cờ vẻ vang của Đảng, vì độc lập, tự do, vì chủ nghĩa xã hội tiến lên giành những thắng lợi mới*, Nxb ST, H, 1976, tr. 39

12. Trường-Chinh: *Tiến lên dưới lá cờ của Đảng*, Nxb ST, H, 1963, tr. 9.